

Epoker

Nedan följer de vanliga epokindelningarna i europeisk historieskrivning.

Forntidens flodkulturer	3000/2000 fvt – ? (beroende på vilket av rikena som avses)
Antiken	1000 fvt – 500 vt
Medeltiden	500 – 1500
Tidigmodern tid	1500 – 1789
Modern tid	1789 – 1900-talet

Utöver ovan nämnda epoker finns det kortare tidsperioder under vilka den filosofiska eller tekniska utvecklingen har varit särskilt framträdande, varför dessa har givits egna namn.

Renässansen	1350 – 1550
Upplysningen	1700-talet
Romantiken	1790 – 1840

Ni behöver inte kunna exakta årtal men ni måste kunna vilket århundrade det rör sig om. Nedan följer en kronologisk genomgång där jag går igenom huvuddragen i de olika epokerna.

Forntidens flodkulturer

Den första epoken vi ska gå igenom är forntiden, som är den första historiska tiden. Det är först när människorna har utvecklat ett skriftspråk som vi börjar tala om historisk tid. De två samhällen i vårt relativa närområde som var först med skrift är Mesopotamien och Egypten. Senare under historien utvecklades skriftspråk även i områden som Grekland och Rom, men dessa riken kommer jag att gå igenom under rubriken antiken.

Nu vidare till Mesopotamien och Egypten. Dessa båda riken var så kallade högkulturer.

Krav för att ett samhälle ska räknas som högkultur:

- Överproduktion av mat och en utvecklad arbetsfördelning
- En styrande centralmakt
- En gemensam kultur (religion)

Det som gjorde att de båda rikena kunde producera så mycket mat att det räckte och blev över var floderna som svämmade över och förde med sig näringsrikt slam. En annan fördel med floderna var att de gjorde det lätt att färdas samt att förflytta varor. På så sätt underlättades handeln.

Mesopotamien

Mesopotamien är grekiska och betyder ungefär "landet mellan floderna". Floderna som avses är Eufrat och Tigris. Mesopotamien låg där nuvarande Irak, Iran och Syrien ligger. Eufrat och Tigris översvämningar var oregelbundna både vad gäller tidpunkt och omfattning, men var ändå nyckeln till välståndet. Man lade ner mycket tid och kraft på att försöka blidka gudarna med offer för att världen inte skulle svämma över. De babyloniska myterna om syndafloden har senare levt vidare i bibelns myt med samma namn.

Mesopotamien hade för sin tid imponerade städer. Sten var ett emellertid ett sällsynt material och städerna var byggda av i huvudsak lera. Den stad från det gamla Babylonien som torde vara mest känd är Babylon, staden som Gud enligt bibeln lät förstöra för dess synders skull.

Mesopotamien är inte benämningen på folk som bodde i området och inte heller benämningen på ett specifikt historiskt rike, utan är ett samlingsbegrepp för de olika folkslag och kulturer som har avlöst varandra i området. Under historiens gång har akkader, sumerer, assyrier, babylonier etc avlöst varandra. Perserna blev dominerande från ca 500 fvt.

Några arv från det här riket är:

- Räknesystem med 60 som bas (minuter, sekunder)
- Hjulet och plogen
- 7-dagarsveckan

Egypten

Det forntida Egypten skiljde sig markant från det forntida Mesopotamien. Egyptens läge gjorde att det inte blev utsatt för lika många invasioner som Mesopotamien och den Egyptiska kulturen fick utrymme att utvecklas relativt ostört i över 3000 år. Kulturen var mycket stabil och var framstående på medicin och astrologi. Högst upp i samhället fanns en gudskonung kallad farao och under denne fanns det präster och längst ner fanns folket. Flertalet var bönder och dessa var skyldiga att utföra så kallade dagsverken åt farao. De betalade dessutom skatt i form av säd, vilken lagrades och kunde användas i händelse av nödår.

Nilens översvämningar var mycket regelbundna men det krävdes mycket jobb när den hade svämmat över.

Antiken (1000 fvt- 500 vt)

Grekland

Det antika Grekland har satt stort avtryck i vår kultur inom områden som filosofi, arkitektur, konst, politik med mera. Det antika Grekland var uppdelat i en rad små så kallade stadsstater. Det var inte ett sammanhållet rike som styrdes av *en* härskare. Anledningen till det är att de geografiska förhållandena omöjliggör en enad stat. Grekland är mycket bergigt och det präglade statsbildningen. De antika grekerna såg sig emellertid som *ett* folk och delade religion, kultur och språk. Dessutom samlades alla stadsstater för att tävla i idrott under fredliga former varje olymp, det vill säga var fjärde år. Grenarna var till viss del desamma som i dagens OS men det var bara män som tävlade. Dessutom tävlade de nakna.

Antikens Grekland var mycket större än dagens Grekland. Från runt 700-talet hade grekerna startat kolonier i Mindre Asien (nuvarande Turkiet) och i de södra delarna av nuvarande Italien då landet inte räckte till för den ökade befolkningen.

Det två starkaste och mest framträdande stadsstaterna var Aten och Sparta som under långa perioder slogs mot varandra. När perserna expanderade sitt rike på 500-talet f.v.t tvingades dock Sparta och Aten att samarbeta för att kunna slå tillbaka perserna. Samarbetet var framtvingat av omständigheterna och efter kriget mot perserna stod Aten som den starkaste staten. Detta ledde till att Sparta och andra stater slutligen gick ihop för att bryta Atens maktposition. De grekiska staterna inlemmades i Alexander den stores makedonska rike under 300-talet f.v.t. Resterna av Alexanders rike kom senare att inlemmas i romarriket.

Aten

Aten var en förhållandevis liten stad. Den omkringliggande marken, kallad Attika, kunde bara producera ca en tredjedel av det vete som behövdes för att försörja staden. Detta gjorde att atenarna tidigt fokuserade mycket på handel.

Det var i Aten den första kända formen av demokrati utvecklades. Demokrati kommer av orden demos (folk) och krati (styre). Det finns många olika kända sätt att styra på från den här tiden men det var unikt att överlåta makten till "alla". Jag skriver "alla" eftersom de som tilläts att medverka i beslutsprocessen var fria atenska män över en viss ålder. Det vill säga att kvinnor, barn, slavar samt män som inte hade två föräldrar som var atenska medborgare inte fick vara med och besluta.

Den atenska demokratin var en så kallad direktdemokrati. Det innebär att alla samlas vid torget och röstar om varje beslut som skall fattas. En unik sak med atensk demokrati var att det var möjligt att landsförvisa en politiker. Landsförvisningen var tidsbegränsad till ett visst antal år.

Sparta

Sparta är beläget på halvön Peloponnesos och hade en stående armé om 5000 man. Detta gjorde att de spartanska städerna inte var befästa med några murar. När de övriga statsstaterna i Grekland koloniserade nya områden lade Sparta under sig grannstater på 700- och 600-talen. Invånarna i de land som underkuvades blev slavar i det spartanska samhället. Det blev nödvändigt med en stark militärmakt för att behålla kontrollen över de underkuvade.

Spartas styrande klass var till en början den jordrika och mäktiga adelsklassen. När kriget blev mer omfattande utökades krigstjänsten till att innefatta inte bara adeln utan alla fria medborgare i Sparta som hade råd att äga en sköld, ett spjut, ett kort huggsvärd och benskenor. De som ställde upp med försvar krävde att få vara med och påverka beslut. Adeln gick dem till mötes och en folkförsamling instiftades. Denna hade dock egentligen inte mer än symbolisk makt eftersom den inte fick lägga fram några egna förslag.

En spartansk pojke skickades på militärträning från 7 års ålder och påbörjade sin träning för att bli soldat. De spartanska soldaterna förväntades komma tillbaka på skölden (det vill säga döda) eller komma tillbaka bärande sin egen sköld.

Rom

Romarriket har haft mycket stort inflytande på västerländsk kultur inom lag och rätt, arkitektur och är det största rike som funnits i Europa. Starten var dock allt annat än smidig.

Romartiden delas in i tre perioder

- Kungadöme (753 - 509)
- Republik (509 – 31)
- Kejsardöme (27 fvt – 476)

Rom anlades inte av romare utan ett folk som kallades etrusker. Etruskerna hade ett monarkiskt system och styrde över romarna som kungar tills dessa gjorde uppror på 500-talet och startade en republik. Republiken fick en dålig start och man var tvungen att fortsätta strida mot etruskerna som kontrollerade det mesta av handeln i Italien. Dessutom blev Rom attackerat av ett galliskt folkslag 387 fvt som till romarnas försyn inte beslöt sig för att bosätta sig i Rom. Efter detta lät romarna bygga en stor mur runt staden för att kunna skydda den bättre. De närmsta 100 åren lyckades romarna lägga under sig större delen av den Italienska halvön, dock inte utan stundtals avsevärda förluster.

Romarna hade som strategi att låta de härskande i de erövrade områdena sitta kvar vid makten mot att de betalade en så kallad tribut till Rom, samt ställde upp med arméer i händelse av krig. Något som skulle visa sig vara ett bra system som minskade risken för uppror i de besegrade områdena.

De puniska krigen

De så kallade puniska krigen är de tre krig Rom förde mot Karthago (nuvarande Tunis) mellan 264 och 146 fvt. Krigen blev blodiga och kostsamma men i slutändan stod Rom som segrare och lät förstöra Karthago så att hotet aldrig mer skulle uppstå. Man lät förstöra byggnaderna och hälla salt i jorden så

att det inte skulle gå att odla något mer där. De puniska krigen ändrade romarriket socialt och ekonomiskt (se nedan).

Styret av Rom under republiken

Rom hade en senat (ett slags riksdag) där beslut rörande statens styre fattades. Det fanns två sorters invånare i Rom; patricier (ett slags adelsklass) och plebejer (vanligt folk). Till en början var det bara patricierna som hade politisk makt men efter en episod där plebejerna hade hotat att vandra ut från Rom och anlägga en egen stad gick patricierna med på att plebejerna också skulle få politiskt inflytande. Plebejernas styrelseorgan kallades för folktribun och ledarna där kunde lägga in sitt veto (jag förbjuder) mot beslut fattade i senaten.

Senaten styrdes av senatorer som satt på livstid. Konsuln, en sorts presidentpost, valdes på ettårsmandat. Andra ämbetsmän satt även de endast på 1-årsbasis för att omöjliggöra att för mycket makt samlades hos en person under lång tid. I extrema nödfall kunde även en diktator som hade oinskränkt makt tillsättas, dock bara ett halvår åt gången.

Som en följd av de puniska krigen tvingades många bönder fly in till Rom som växte explosionsartat. Godsägare köpte den förstörda mark som bönderna flytt från och skapade stora gods, så kallade latifundier. En annan följd av de puniska krigen som kom att utgöra en större förändring i det politiska systemet var att reglerna för armébildandet ändrades. Till en början hade det varit bönder som skrevs in i armén men basen för detta försvann under krigen. Basen i armén blev istället professionella soldater vilka efter avslutat tjänstgöring lovades en markplätt att odla om krigsföringen hade gått väl. Soldaterna blev trogna sin segerrika fältherre. Detta system skiftade den reella maktbalansen från senaten och Rom till generalerna och armén. En som utnyttjade det nya maktläget och banade väg för kejsartiden var Julius Caesar.

Julius Caesar

Julius Caesar hade byggt upp en stark maktbas i form av trogna soldater efter sina många segerrika fälttåg. Han var till en början allierad med Pompejus och Crassus, men alliansen sprack när Caesar såg ut att bli för mäktig. När han nekades att komma tillbaka till Rom i egenskap av härförare för att fira sina triumfer valde han att gå in i Rom med sin armé och gripa makten.

Caesar införde en rad reformer som avsåg att göra det bättre för folket.

- Enhetlig lag för städerna i riket
- Utökning av medborgarskapet
- Gratis spannmål till de fattiga
- Den julianska kalendern (under inflytande av egyptisk solkalender)

Caesar blev mördad av män i senaten som var rädda för att republiken var hotad. Det ironiska är att just den handlingen ledde till ett inbördeskrig där Ceasars adoptivson till slut kunde gripa makten och utnämna sig till kejsare. Den sista perioden i Roms historia, kejsartiden, hade därmed inletts.

Kejsartiden

Kejsartidens första tid, 27 fvt till ca 180 vt, såg en stabil utveckling utan konflikter och krig. Det så kallade pax romana, den romerska freden, var orsaken till detta. Efter 180 blir det dock tydligt att Rom börjar få problem. Det vidsträckta riket har långa gränser vilka är svåra att försvara mot grannfolk som har börjat växa sig starkare. Avsaknaden av krig leder också till att tillgången på slavar, vilka utgör själva basen för ekonomin, minskar vilket i sin tur leder till att priset på dessa går upp. Ekonomin drabbas av en omfattande inflation och man överger också mynt som betalningsmedel. Istället återgår man till naturabetalning.

Inre splittringar leder också till att riket delas i två delar 395; en västlig del och en östlig del. Östrom består i ytterligare 1000 år fram till 1400-talet medan Västrom går under 476. Roms fall markerar slutet på antiken och nästa epok är medeltiden.

Medeltiden (500 – 1500)

Medeltiden är ett namn som gavs under renässansen för att beteckna en tid man ansåg var en mellantid mellan sin egen tid och antiken, en medeltid. De som under renässansen gav namnet medeltid ansåg att det var en mörk och meningslös epok i mänsklighetens historia där utvecklingen hade gått tillbaka. Detta har också till viss del färgat eftervärldens syn på medeltiden. Stämmer den här negativa synen? Till viss del, men inte helt. Medeltiden delas in i tre delar och beroende på vilken del av medeltiden man ser på stämmer det mer eller mindre bra.

- Äldre medeltid (500 - 1000)
- Högmedeltiden (1000- 1300)
- Senmedeltiden (1300 -1500)

Några huvudlinjer under medeltiden är

- Kristendomen är allena rådande
- Påvar och kungar slåss om makten
- Korståg
- Latin är universalspråk bland lärde i Europa
- Feodalism

Kyrkan var den sammanhållande kraften i medeltidens Europa och fungerade som en överstatlig organisation. Europa kristnades mellan 500- talet och 1000-talet. Kyrkorna och klostren bidrog till att sprida en enhetlig kultur i hela Europa. Påven i Rom hade stort inflytande över den världsliga makten och kunde hota med bannlysning för de furstar och kungar som inte rättade sig i ledet. Med start på 1000-talet började en rörelse som kom att kallas för korståg. Dessa syftade till att ta tillbaka den heliga staden Jerusalem och det heliga landet från muslimerna. Det var ett antal korståg under de närmsta hundra åren men många av dem var dåligt organiserade och slutade i katastrof.

Vissa skrifter från antiken som innehöll material som ansågs vara kätterskt förbjöds eller förstördes.

Det rådande samhällssystemet under medeltiden var feodalismen. Kungen hade inte råd att hålla sig med stående arméer men var tvungen att ha tillgång till soldater som kunde gå ut i krig. Lösningen på problemet var att ge land till adeln som blev länsherrar. Dessa fick förvalta jorden i utbyte mot att de ställde upp med trupper i händelse av krig. De bönder som brukade jorden blev så kallade livegna. Detta innebär att de tillhörde ägaren av jorden och inte fick flytta. De var tvungna att betala en del av det de producerade i skatt. När de skulle mala mjöl var de även tvungna att ge bort en del av mjölet till länsherren som ägde kvarnen. De fick inte bygga egna kvarnar. Det feodala systemet ledde till en decentralisering av makten och att adeln hade mer makt än kungen. Vad fick bönderna ut av systemet, kan man fråga sig? Faktum är att det var oroliga tider och i händelse av plundring och krig kunde bönderna söka skydd i länsherrens borg.

Äldre medeltid

Efter Roms fall bröts hegemonin i Europa och många små stater uppstod i Roms ställe. Denna period av medeltiden är vad man skulle kunna kalla en mörk tid där utvecklingen som hade ägt rum under antiken kan sägas ha gått tillbaka. Perioden inleddes med den så kallade folkvandringstiden. Under den här delen av den europeiska historien var det många stammar som vandrade runt i Europa. Dessa bidrog till att bryta ner statsbildningarna. Skriftspråket glömdes bort utanför kyrkans domän. Klimatet blev kyligare vilket påverkade jordbruket. Pestepidemier bröt också ut med jämna mellanrum.

Som salt i såren härjade även vikingar längs med de europeiska kusterna och bidrog ytterligare till att försvåra stabila statsbildningar.

Det var dock inte mörkt och eländigt överallt på jorden under den här perioden. På den arabiska halvön blomstrade den muslimska kulturen under 600-talet och kom att dominera den kulturella utvecklingen i närområdet under lång tid framöver. Det är tack vare araberna européerna kunde komma i kontakt med sitt bortglömda arv från antiken i så stor utsträckning som man gjorde.

Högmedeltiden

- Framsteg inom jordbruket (hjulplog och dragsele)
- Nyodling
- Treskifte
- Befolkningsökning
- Klostren är centrum för lärande
- Handel (pengaekonomi), Hansan och Norditalien
- Städer växer fram igen

Under högmedeltiden däremot sker en rad förbättringar och de 300 år den varar kan beskrivas som en ljus och positiv tid. Levnadsförhållandena blir bättre i och med en rad framsteg inom jordbruket.

Däribland att man började använda hjulplog och dragsele vilket gjorde att man kunde odla större områden. Man införde även ett system som kallas för treskifte. Förr hade man låtit ena halvan av åkerarealen vila medan man odlade den andra. Nu började man alternera grödor och odla två tredjedelar av åkerarealen åt gången. Resultatet blev större skördar som kunde nära fler personer. Befolkningen ökade därför mycket under högmedeltiden.

De många klostren som fanns utspridda i Europa fungerade som lärocenter och det var där bokkopiering förekom. Det var en mödosam process att kopiera en bok så böcker var något sällsynt och värdefullt.

Handeln började också komma igång på riktigt igen och de största handelscentra låg i Italien och även i Lübeck. Hansan som den kallades i Lübeck var en stor aktör även politiskt och arbetade för att bevara balansen i området den var verksam. Om exempelvis England såg ut att bli för starkt gav man ekonomiskt stöd till Danmark och tvärtom. För att kunna handla mer effektivt börjar man med pengaekonomi igen. Till följd av ökad handel startas också banker i de större handelsstäderna. För att kunna göra investeringar krävdes det också att ett system med lån utvecklades. Det var förbjudet enligt kyrkan att ut ränta. Detta system gjorde att många investeringar inte kunde göras. Judarna hade däremot inget religiöst påbud som förbjöd ränta vilket ledde till att judarna fick stå för många av lånen. De var helt nödvändiga för att en handelsteknisk utveckling skulle vara möjlig. Det ledde dock även till att myten om den snåle juden uppstod och judarna fick utstå många förföljelser.

Den ökade ekonomiska utvecklingen gjorde att städerna växte. Städerna fick helt egna rättigheter och bröt sig ut ur det feudala systemet.

Senmedeltiden (1300 - 1500)

Senmedeltiden var inte någon höjdarperiod i mänsklighetens historia.

- Svält
- Kyligare klimat
- Digerdöden
- Kungarna stärker sin makt
- Skatter börjar tas upp i pengaform
- Kyrkan förlorar makt
- Ny vapentechnik
- Parlament växer fram

Klimatet blev kyligare under 1300-talet. Under högmedeltiden hade jordar som inte var så näringsrika odlats upp och detta hade inte inneburit några större nackdelar så länge klimatet var gynnsamt. När klimatet åter blev kallare blev det emellertid tydligt att de jordarna inte gav så stor avkastning. Befolkningsökningen hade kommit ikapp det överskott som jordbruksreformerna under högmedeltiden hade producerat och en omfattande svält blev följden. Samtidigt drabbades Europa i form av en pestepidemi som blev så omfattande att den har fått namnet digerdöden, den stora döden. Det är alltid svårt att beräkna exakt hur många som dog eftersom folkbokföringen inte hade slagit igenom, men relativt säkra uppskattningar räknar med ungefär 1/3 av befolkningen. Detta i kombination med ökade handel och pengaekonomi ledde till att de maktpolitiska förhållandena ändrades radikalt. Under tidig medeltid hade kungen varit beroende av läns herrarna för att kunna

uppbåda ett försvar. Länsherrarna hade i sin tur haft tillgång till stor arbetskraft i form av livegna bönder. När pengaekonomin hade utvecklats och skatter hade börjat tas upp i form av pengar fick kungen möjlighet att köpa utrustning och soldater till försvar och anfall, och beroendet av länsherrarna minskade. Digerdöden ledde till arbetskraftsbrist och bönderna kunde stärka sin position gentemot länsherrarna.

Det var även under senmedeltiden som systemet med parlament började ta form. Vanligast var att medlemmar ur de tre stånden (adel, präster och borgare) ingick men det såg lite olika ut beroende på vilken stat det rörde sig om.

Under senmedeltiden startar renässansen där det antika arvet återupptäcks. Detta gör att nygamla idéer kring jordens placering i universum, människan och styre av staten etc. blossar upp och blommar ut. Det maktmonopol kyrkan har haft under medeltiden luckras därför upp.

Källor

Internetkällor:

SO-rummet

Landguiden.se

Tryckta källor:

Ericsson, Niklas och Hansson, Magnus. *Samband historia plus* (Stockholm 2010)

Totman, Conrad. *A History of Japan* (Oxford 2000)

McKay et al. *A History of World Societies* (Boston 2007)